

HET ACCOUNTANTSBEROEP IN NOORWEGEN

door Mr E. V. F. Belinfante, Trondheim.

Inleiding.

Het accountantsberoep heeft zich, ondanks de internationale contacten, in elk land op zijn eigen wijze ontwikkeld, overeenkomstig de in dat land bestaande verhoudingen en opvattingen. Het beroep is ook in Noorwegen een enigszins andere richting ingeslagen dan in Nederland. In dit artikel wil ik het een en ander mededelen over Noorwegen om bij te dragen tot de kennis omtrent de verschillen in de beroepsontwikkeling.

De Noorse samenleving is sterk gereguleerd. Dit hangt n.m.m. samen met de Noorse mentaliteit, die afwijkt van de onze. De Noor is n.l. ook individualistisch gezind, maar meer ordelievend dan de Nederlander.

Zo is ook de administratie in Noorwegen gebonden aan allerlei wetten en besluiten. Er zijn wetten, die regelen, welke boeken moeten worden gevoerd. Sommige bepalingen zijn verouderd, b.v. de beperkende voorschriften met betrekking tot het gebruik van losbladige boeken en kaarten. In sommige gevallen zijn die verboden. Daar, waar ze toegelaten zijn, is een aantal controlemaatregelen voorgeschreven, o.a. een controleboek, waarin ze stuk voor stuk moeten worden genoteerd. De bepalingen zijn onpractisch en worden vaak niet nagekomen, zonder dat de accountant daartegen bezwaar maakt.

De bepalingen over afschrijvingen, reservevorming, winst- en tantièmeuitkering, enz. zijn zeer gedetailleerd. De uitvoering vereist vaak berekeningen aan de hand van administratieve gegevens. De belastingwetten maken fijne onderscheidingen, welke posten wel en welke niet meetellen voor vermogen en inkomen. In de boekhoudingen moet daarom alles op de „fiscaal” juiste grootboekrekening worden geboekt.

De accountant moet daardoor reeds voor zijn controle terdege op de hoogte zijn van al die wettelijke bepalingen.

Dit verklaart m.i. grotendeels het feit, dat er geen aparte stand van belastingconsulenten in Noorwegen bestaat. Immers het ligt voor de hand, dat de accountant als deskundige op het gebied van de belastingwetten dit terrein aan zich getrokken heeft. Als tweede oorzaak zou genoemd kunnen worden het ontbreken van een vertrouwenstheorie, waardoor de accountant veel meer dan bij ons wordt beschouwd als „de man van het bedrijfsleven”.

Doordat bedrijfsleven en accountant zich zo moeten concentreren op de fiscale- e.a. bepalingen, komt de toepassing van bedrijfseconomische beginselen in het gedrang. Dit des te meer, omdat de toepassing van de vervangingswaarde in Noorwegen wel wordt gepropageerd, maar door de fiscus niet is toegestaan.

De verplichtingen van de accountant en de accountantsverklaring zijn eveneens geregeld in wetten en besluiten.

Controleplicht bestaat er voor N.V.'s ingevolge de wet op de N.V.'s. Enkele jaren geleden zijn de belastingwetten aangevuld met een paragraaf, waarin is voorgeschreven, dat accountantsbijstand bij kon. besluit aan alle boekhoudplichtigen (dat zijn de meeste bedrijven) kan worden opgelegd, bij welke de jaaromzet het laatste jaar Kr. 300.000 of meer bedroeg of bij welke het totale uitbetaalde loon in het afgelopen jaar Kr. 75.000 of meer beliep. Aan deze wet is nog geen uitvoering gegeven.

De Noorse accountantsvereniging heeft een boekje uitgegeven, de

zgn. „gele brochure”, een vademecum voor de leden, waarin vele dezer wetten en besluiten zijn opgenomen.

Organisatie van het accountantsberoep.

De uitoefening van het accountantsberoep staat in Noorwegen evenals in Nederland aan een ieder vrij. Er bestaat echter een standsorganisatie met beschermde titel. Sinds 1910 de „børsautoriserete revisorer”. In 1929 heeft de staat de organisatie aan zich getrokken en ontstonden de „statsautoriserete revisorer”.

Voorwaarden om statsautoriseret revisor te worden, zijn:

1. Noors staatsburgerschap
2. vaste woonplaats in het rijk
3. 27 jarige leeftijd als minimum
4. betrouwbaarheid
5. vanaf 20ste jaar minstens 5 jaar praktijk als revisor (!) of als revisors-assistent, waarvan 3 jaar in Noorwegen. Dispensatie is mogelijk.
6. examens
(zie § 3 der Wet op de statsaut. revisorer).

Het examen is schriftelijk en wordt om het andere jaar afgenomen. Het omvat:

accountancy	2 dagen
boekhouden	1 dag
recht	1 „
handelsrekenen	1 „
	<hr/>
	5 dagen

Thorleif Andenæs schrijft in zijn handboek: „Revisjon og Indre Kontroll I (Oslo 1946) op blz. 31 e.v. onder meer het volgende:

„Er worden zeer strenge eisen gesteld aan de voorwaarde van allround praktijk bij de examencandidaat. Een assistentschap van 5 jaar bij een statsaut. revisor is i.h.a. voldoende. Ook 5 jaar praktijk als zelfstandig accountant met volle dagtaak en ervaring van verschillende bedrijfstakken. Verricht men daarentegen in hoofdzaak cijferwerk bij slechts één firma, kan men niet verwachten, dat dit wordt geaccepteerd. Heeft men slechts accountantswerk gehad naast ander werk, is er meer dan 5 jaar nodig om aan de eis te voldoen De Accountantsraad, die beslist of de candidaat tot het examen zal worden toegelaten, is weinig geneigd een goede opleiding te beschouwen als compensatie voor gebrek aan praktijk. Aan de eisen moet i.h.a. zijn voldaan bij de *aanmelding* voor het examen (als regel in Januari van het examenjaar). Het departement kan dispensatie verlenen als wordt aangetoond, dat men zich op andere wijze voldoende ervaring heeft verworven”.

Andenæs vertelt dan van het examen: „Bij de beoordeling let men niet in de eerste plaats op theoretische kennis, maar of de candidaat rijpheid en ervaring laat blijken. Het percentage afgewezenen is waarschijnlijk groter dan bij welk ander examen ook”.

Daarna noemt de schrijver verschillende bezwaren tegen de bestaande regeling:

„De voornaamste fout schijnt te zijn, dat de staat geen behoorlijke opleidingsmogelijkheid heeft gecreëerd, maar dat men als het ware een vak moet aanleren”.

„Op deze wijze wordt in de eerste plaats tal van jongelieden de pas afgesneden, accountant te worden, doordat de moeilijkheid, zich praktijk te verschaffen, dit geheel verhindert”.

M.i. denkt de schrijver hier aan aspiranten, woonachtig ver van de grote steden.

„Verder is het examen min of meer een kansspel, hoofdzakelijk omdat er geen vaste cursussen bestaan, maar ook door de nogal willekeurige examenbeoordeling, doordat rijpheid en ervaring moeten worden getoetst aan een schriftelijke beantwoording van zo theoretische opgaven als die, welke in de laatste jaren zijn gegeven”.

Als Andenæs spreekt van „theoretische opgaven”, bedoelt hij m.i. wel in de eerste plaats: „veel wets-, vooral belastingkennis vereisende opgaven, dus „parate kennis” en techniek om die toe te passen. Dit te beoordelen naar de examenopgaven en een aantal uitwerkingen, die staan in het orgaan van „Norges Statsautoriserete Revisorers Forening” (NS RF): „Tidsskrift for Revisjon og Regnskapsvesen”. De opgaven wijken sterk af van de onze. Het zijn m.i. voornamelijk ingewikkelde boekhoudkundige vraagstukken met veel cijfers, gecombineerd met cijferbeoordelingen en toepassing van wets- en belastingkennis. Vraagstukken over administratieve organisatie en contrôleleer heb ik maar weinig gevonden. Aan de ene kant kan men hier dus een leemte constateren, aan de andere kant geloof ik, dat men wel die kant moet opgaan om aan te sluiten bij de praktijk.

Andenæs meent, dat er goede grond is, vast te houden aan de eis van soliede ervaring voor statsaut. accountants. Maar de eisen van de praktijk mogen niet zo streng zijn, dat het de vakrecruterij in de weg staat. Hij besluit: „Een nogal voor de hand liggende oplossing schijnt te zijn, dat er een openbare school wordt opgericht voor de opleiding van accountants. Als toelatingsvereiste zou daarvoor gesteld kunnen worden een kortere boekhouders- of accountantspraktijk. Het eindexamen stelt de toegang open voor accountants van een lagere klasse, terwijl men statsaut. revisor zou kunnen worden na het bereiken van 5 jaar praktijk, eventueel na een aanvullend examen”.

Bij de organisatie van accountantskantoren wordt de N.V. vorm ook toegepast.

Typisch is, dat een accountant maximaal maar 3 assistenten in dienst mag hebben. Verder zijn toegelaten: in grotere bedrijven een zo groot aantal assistenten als de contrôle vereist. Deze worden echter aangesteld bij het bedrijf. Tenslotte mag de accountant voor incidentele grotere opdrachten per opdracht het benodigde aantal assistenten aanstellen. (zie § 3 van de Regels inhoudende de plichten van de accountant bij de uitoefening van accountantswerkzaamheden).

De ratio van deze bepaling is volgens Andenæs (blz. 36): „Hiermee probeert de wet te verhinderen, dat de accountant een „accountants-fabriek” leidt, waar het werk wordt uitgevoerd door een reeks assistenten, terwijl het werk van de accountant bestaat in het ondertekenen van wat dezen hebben uitgevoerd.”

En hij oordeelt: „Men kan erover discussiëren of de bepaling tot het beperken van het aantal assistenten wel bijzonder geslaagd is. In de eerste plaats is het gevaar om veel assistenten te gebruiken aanzienlijk overdreven. Bovendien kan een statsaut. revisor de bepaling ontduiken door de werkzaamheden uit te oefenen in de vorm van een N.V. Want dan kan hij zoveel assistenten aanstellen als hij wil”.

In feite is het aantal assistenten zeer gering, in vergelijking met in Nederland. Zo waren er in 1952 (ontleend aan het Tidsskr.f.Rev. 1952, blz. 124).

200 statsaut. revisorer met 0 ass. =	0 assistenten
81 statsaut. revisorer met 1 ass. =	81 assistenten
47 statsaut. revisorer met 2 ass. =	94 assistenten
57 statsaut. revisorer met 3 ass. =	171 assistenten
6 statsaut. revisorer met 4 ass. =	24 assistenten
2 statsaut. revisorer met 5 ass. =	10 assistenten
<hr/> 393	<hr/> 380

Daarnaast zijn er nog ongeveer 60 statsaut. revisorer, die echter geen lid zijn van NSRF (men hoeft zich niet aan te sluiten om de titel te voeren). Men veronderstelt, dat zij geen regelmatige praktijk uitoefenen.

Ongeveer de helft der statsaut. revisorer werkt dus zonder assistenten! En de verhouding van het aantal assistenten tot het aantal accountants is circa 1 : 1, dus veel geringer dan in Nederland.

In totaal zijn er dus ± 450 statsaut. accountants. De bevolking is 3,2 miljoen, dus de verhouding tussen beide is ± 1 op 7.000.

De toelatingsvereisten voor de assistenten, die in vaste dienst van de statsaut. revisorer werkzaam zijn, omvatten:

1. minimum leeftijd 20 jaar
2. middelbare schoolopleiding (= 3 jarige realskole)
3. diploma van een 1-jarige handelskursus
4. betrouwbaarheid.

(§ 3 der Regels betr. de plichten der statsaut. revisorer bij de uitoefening van accountantswerkzaamheden).

Hier wordt dus evenals voor de accountants een minimumleeftijd voorgeschreven.

In het reeds aangehaald artikel in Tidsskr.f.Rev. 1952 schrijft Wulff Pedersen op blz. 125:

„De gestelde minimumeisen tot vorming zijn ongetwijfeld te laag in verhouding tot de ontwikkeling, die zich in het vak voltrokken heeft. In mijn eigen praktijk komt het uiterst zelden voor, dat er assistenten worden aangesteld met minder opleiding dan handelsgymnasium of gymnasium en 1-jarige handelsschool, of beide.”

Daarna vertelt hij, hoe in de loop der jaren de vooropleiding is toegenomen, maar de praktijk is afgenomen van de pas aangestelde assistenten. Als gemiddelde leeftijd bij aanstelling noemt hij:

in 1916—'20: 32 jaar (!)

in 1945—'52: 27½ jaar (!)

Op blz. 126 pleit schrijver voor een verdergaande gradering der assistenten dan de gewone onderscheiding tussen „revisorer” en „revisor-assistenten”.

De Scandinavische accountantsverenigingen houden onderling contact. Dit jaar is besloten, de uitwisseling der gegevens te vergroten, o.a. door toezending van volledige overzichten over de accountancywetten en besluiten, in verband met de verdere ontwikkeling van die wetgeving. Ook is de voorbereiding ter hand genomen voor het VII-e Nordiske Revisorkongress, dat 9—11 Sept. 1954 zal worden gehouden in Helsingfors.

De accountantscontrole.

Kortheidshalve volsta ik met mede te delen, dat in de literatuur de steekproevenmethode gepropageerd wordt voor grote bedrijven, waar de interne controle goed werkt. Dit, ofschoon departementale regels volledige controle voorschrijven. § 2 der Regels betr. de plichten der statsaut. accountants, enz. bepaalt o.a.: „De accountant moet derhalve toezien, dat alle posten correct zijn geboekt” en dit wordt geïnterpreteerd als een eis tot volledige controle. De mening in Noorse accountantskringen, die dus afwijkt van die van de wetgever, blijkt o.a. uit een brief van NSRF van 2 Jan. 1953 aan het Rijksbelastingbestuur, gepubliceerd in Tidsskr.f.Rev. 1953. Op blz. 33 staat:

„Voor de goede orde moeten wij er de aandacht op vestigen, dat de controle niet behoeft te omvatten gedetailleerde controle van de posten in grotere boekhoudingen. Zulke controle kan gebaseerd zijn op steekproeven en andere erkende accountants technieken. De controle geeft die graad van zekerheid, welke economisch verantwoord is”.

Zoals men ziet, vaart men in Noorwegen in het zog van de Amerikanen.

NEDERLANDS INSTITUUT

van

REGISTERACCOUNTANTS

BIBLIOTHEEK

De accountantsverklaring.

Deze omvat

- a. de handtekening onder de balans
- b. een uitgebreide verklaring, „innberetning” of „revisjonsberetning” genoemd, voor de algemene aandeelhoudersvergadering van een N.V.

§ 6 der Regels betr. de plichten, enz. geven 11 punten, die in een innberetning moeten voorkomen. Hier volgt een standaardmodel van zo 'n innberetning, tot 10 alinea's gecomprimeerd, ontleend aan het handboek van Andenæs, „Årsoppgjøret i Praxis” 1952. (Dit is een zeer veel gekocht modern boek, dat voor accountants e.a., die met de jaarrekening te maken hebben, alle mogelijke wettelijke bepalingen behandelt, die van betekenis zijn bij — wat de titel aangeeft — de balansopmaking in de praktijk. Het is m.i. een typisch stuk literatuur, een exponent van de verhoudingen in Noorwegen):

„Aan de algemene vergadering van aandeelhouders in

Onder verwijzing naar de door mij gecontroleerde en ondertekende jaarrekening, maak ik de volgende opmerkingen:

1. Ik heb mij alle gewenste documenten laten voorleggen en heb alle inlichtingen verkregen, waar ik om verzocht heb.
2. Alle aantekeningen in het „revisjonsprotokoll” zijn bevredigend beantwoord.
3. De rekenkundige juistheid van de boekhouding is gecontroleerd, en er is op gelet, dat de nodige bescheiden voor de posten aanwezig zijn.
4. Ik vind, dat de onderhavige afgesloten jaarrekening volledig is, voldoende gespecificeerd, opgemaakt overeenkomstig de geldige wetten en besluiten en de boekhouding der N.V. en ik meen, dat hij een juist beeld geeft van de toestand der N.V. en het bedrijfsresultaat voor het jaar
5. De aanwezigheid van het kasgeld, het banktegoed en de voor-

- raad waardepapieren is op ongeregelde tijdstippen gecontroleerd, het laatst per
6. Ik heb niets op te merken met betrekking tot de koersen, volgens welke de voorraad waardepapieren en de kas of het banktegoed in vreemde valuta zijn berekend in de balans.
 7. De opgevoerde goederenvoorraad is met steekproeven gecontroleerd. Machines en inventaris zijn afgeschreven volgens geldende normen. Als extra afschrijving is opgevoerd
 8. Voorzover ik weet is geen der activa der N.V. gesteld tot zekerheid voor enige vordering, zonder dat dit uit de balans blijkt.
 9. Voorzover ik heb kunnen nagaan, bestaan er geen verplichtingen, welke niet uit de balans blijken.
 10. Onder verwijzing naar het bovenstaande meen ik de jaarrekening te kunnen goedkeuren en daarvoor te kunnen dechargeren.

Oslo, de
NN, accountant."

Het komt mij voor, dat vele alinea's zouden kunnen worden geschrapt.

Het in punt 2 genoemde „revisjonsprotokoll” is een ingebonden boek (vaak een gewoon schrift), waarin de accountant zijn aantekeningen gedurende de controle maakt. Het bijzondere is, dat dit boek eigendom is van de cliënt en dus altijd in het bedrijf ter inzage ligt van leiding en toezicht. Het is een soort doorlopend schriftelijk contact tussen de accountant en zijn opdrachtgever. Een revisjonsprotokoll moet gevoerd worden in elk bedrijf, dat gebruik maakt van een statsaut. accountant. In N.V.'s is dit boek altijd vereist. (§ 5 der Regels betr. de plichten, enz. resp. § 5 der Regels betr. de plichten bij de uitoefening van accountantswerkzaamheden in N.V.'s).

Op punt 4 der verklaring kom ik nog terug.

Een hoogst eigenaardig verschil tussen de Noorse en de Nederlandse (en Angelsaksische) accountantsverklaring is het verschil in publicatie. De handtekening van de accountant onder de balans betekent n.l. in Noorwegen slechts, dat de accountant de jaarrekening heeft gecontroleerd. Voorbehouden pleegt men niet te maken. Daarvoor *kan* men verwijzen naar de uitvoerige „innberetning”. Maar deze laatste wordt niet gepubliceerd, maar beschouwd als een „long form report” en slechts voorgelezen op de algemene vergadering van aandeelhouders. Zodoende blijven niet alleen de niet op de jaarvergadering verschijnende aandeelhouders maar ook de overige financieel geïnteresseerden verstoken van een accountantsverklaring. Alleen in het geval, dat de accountant de jaarrekening afkeurt, moet hij dat aangeven bij zijn handtekening onder de balans. Een *verplichting* om te ondertekenen bestaat overigens niet in Noorwegen; evenals bij ons kan de accountant dus ook weigeren, de balans te ondertekenen.

Een handtekening zonder meer van de accountant onder de balans behoeft dus nog helemaal niet te betekenen, dat de jaarrekening onvoorwaardelijk wordt goedgekeurd, of dat verdere inlichtingen niet nuttig zouden zijn. Volgens de opvatting van NSRF is het niet gewenst, dat verdere opmerkingen worden gepubliceerd, want dat zou schadelijk kunnen zijn voor de N.V. Dat NSRF ook thans nog deze opvatting

huldigt, blijkt uit een commentaar der vereniging van Febr. 1953 op een voorstel tot een nieuwe wet op de N.V.'s.

Het behoeft wel geen betoog, dat het Noorse systeem niet strookt met de opvattingen der aanhangers der Nederlandse vertrouwenstheorie, die met de eisen van het maatschappelijke verkeer willen rekening houden. Bovendien zou het verwarring kunnen wekken, dat een handtekening plus toevoegsel betekent, dat de jaarrekening wordt verworpen, terwijl een handtekening zonder meer nog geen 100 % goedkeuring behoeft in te houden.

Het systeem is wellicht te verklaren door de afwijkende mentaliteit van de Noor, die eventuele meningsverschillen liever „binnenskamers” oplost, waarna hij dan met een schone verklaring kan tevoorschijn komen.

De accountantsverantwoordelijkheid.

Hoofregel voor de accountantsverantwoordelijkheid is, dat de accountant is gebonden aan „goed accountancygebruik” (god revisjonsskikk). Hij kan niet verder verantwoordelijk of rechtens aansprakelijk worden gesteld, als hij is opgetreden op de wijze, waarop een normale deskundige en voorzichtige statsaut. revisor zou zijn opgetreden in dezelfde situatie. Men kwam dus niet langs de weg van een „vertrouwenstheorie” tot een standaardnorm voor de verantwoordelijkheid, maar men koos een juridische formulering in de trant van ons begrip: „zorg van een goed huisvader”.

De rechter kan bij de interpretatie van wat „god revisjonsskikk” is, steun vinden in uitspraken van deskundige getuigen, in de vakliteratuur en wel het beste te rade gaan bij het Responsumutvalg van NSRF.

Het „Responsumutvalg” is een commissie, bestaande uit 10 leden van NSRF. Deze geeft op verzoek van de wetgevende, uitvoerende of rechterlijke macht, het bestuur of de leden van NSRF uitspraken op het gebied van accountancy en boekhouding, vertelt § 2 van het reglement op het Responsumutvalg van NSRF.

Dergelijke responsacommissies komen wel meer voor in het Noorse maatschappelijke verkeer. Ze dienen in het algemeen om het gewoonterecht in een bepaalde branche te leren kennen, de zgn. „kutymer” (coutumen). Het gewoonterecht heeft n.l. in Noorwegen meer kracht dan in Nederland en kan zelfs geschreven recht opzij zetten, dat ertegen indruist. De rechters maken gebruik van de uitspraken (responsa) van deze commissies en hoewel ze er niet aan gebonden zijn, leggen ze die toch i.h.a. ten grondslag aan hun uitspraken. (Ontleend aan „Handelsrett”, door Rander—Pehrson en Truls Hansen).

De responsa van NSRF worden als regel gepubliceerd in het Tidsskr. f. Revision. Tot nu toe zijn er ongeveer 50 uitspraken gedaan.

Het begrip „god revisjonsskikk” is te vergelijken met „auditing standards” in de Verenigde Staten. In Tidsskr.f.Rev. is de wenselijkheid geuit om ook voor Noorwegen een aantal standaardregels op te stellen, evenals in U.S.A. Er is over gediscussieerd op een studieconferentie van Scandinavische accountants in Stockholm in 1952.

De Regels betr. de plichten, enz. geven in § 2 een aantal richtlijnen voor god revisjonsskikk:

1. De accountant moet de hem gegeven opdrachten uitvoeren met de vereiste nauwgezetheid en kritisch oordeel.

2. De accountant moet, alvorens zijn verklaring af te geven, verlangden, dat hem alle inlichtingen worden gegeven en hem al het materiaal wordt verstrekt, dat hij nodig heeft voor een grondig onderzoek van de boekhouding en de jaarrekening. (Verg. punt 1. der „innberetning“).
3. De accountant moet toezien, dat alle posten juist zijn en overeenkomstig de wetten. (Verg. mijn opmerkingen over de accountantscontrole).

Verder zijn er incompatibiliteits- en andere bepalingen in de Wet op de statsaut. revisorer opgenomen, om de onafhankelijkheid van de accountant te waarborgen. De Noorse accountant heeft voorts geheimhoudingsplicht, maar geen verschoningsrecht.

De laatste groep bepalingen worden geacht te vallen onder het begrip: „goed accountantsgebruik“ (god revisorsskikk), dat een ruimere inhoud heeft dan „god revisjonsskikk“. God revisjonsskikk omvat n.l. de vaktechniek, terwijl god revisorsskikk het gehele ethische gebied bestrijkt.

Hoever is de accountant verantwoordelijk voor de naleving van de overheidsbepalingen, waarover ik in mijn inleiding sprak?

Allereerst vond ik in het Tidsskr.f.Kev., hoe het voorschrift wordt geïnterpreteerd, dat de accountant moet toezien, dat alle posten „overeenkomstig de geldende wetten“ zijn geboekt. Dit betekent, dat de accountant ervoor moet instaan, dat de boekhouding en de jaarrekening voldoen aan de *boekhoudwetten*, maar niet dat die zijn opgemaakt overeenkomstig de belastingwetten, prijs- en rantsoeneringsvoorschriften e.d. (Tidsskr. 1952, blz. 30).

Veel beroering wekten enige nieuwe voorschriften van de belastingwetgever in 1950. Voorgescreven werd, dat de accountant in „accountantsplichtige“ bedrijven de toelichtende bijlagen bij de aangiften en de zgn. „lønnsinnberetning“ moet medeondertekenen. De „lønnsinnberetning“ was iets nieuws: elk bedrijf werd verplicht een jaarlijkse opgave te doen van het uitbetaalde loon, provisie, tantième, reiskostenvergoeding en representatie, gespecificeerd naar de begunstigen. Daarmee wil de overheid de aangiften van deze begunstigen controleren. Er zijn echter uitzonderingen, die de regeling ingewikkeld maken.

De reactie van de accountants blijkt o.a. duidelijk uit een referaat, dat de secretaris van NSRF hield op een belastingconferentie van de Noorse Handelshogeschool te Bergen in 1951 (blz. 148 van het conferentieboek):

„..... Er zijn in de accountantsarbeid een paar grondslagen, die betekenis hebben in dit verband. De ene is de onafhankelijkheid van de accountant en de andere is dat de accountant de man is van het bedrijfsleven ik wil slechts zeggen dat, als wij tot nu toe zo sterk hebben gewerkt voor de onafhankelijkheid van de accountant, dan komt dat, omdat het accountantsberoep hier te lande een relatief jong beroep is, en omdat het noodzakelijk is om de positie van de accountant uit te bouwen. Heden is de positie van de accountant intussen zo sterk, zo goed gefundeerd, dat wij die kant van de zaak niet meer zo behoeven te accentueren. De accountant is heden onafhankelijk van het bedrijfsleven, dat is geen probleem meer. Hij moet die onafhankelijkheid bewaren, maar de belangrijkste kwestie, of het probleem, dat zich nu begint voor te doen, is dat hij die onafhankelijk-

heid ook moet bewaren ten opzichte van de staat. Het klinkt misschien pretentief, maar een onafhankelijke accountantsstand, die noch dienaar is van de cliënt, noch van de staat, maar van de maatschappij, is een onmisbaar goed voor een democratisch land.

De accountant moet ook zijn onafhankelijkheid kunnen benutten. Het klinkt misschien paradoxaal, maar als het hem past moet hij die ook kunnen benutten om subjectief te zijn, als dat juist is. Dit recht om subjectief te zijn wil ik onderstrepen Wij kunnen niet eisen van de accountant, dat hij even objectief is als een rechter. Rechters zitten achter hun tafel en krijgen het ene probleem na het andere gepresenteerd op een wijze waardoor ze buitengewoon koel staan tegenover de verschillende belangenconflicten. Voor de accountant is de situatie anders, hij komt jaar in jaar uit bij zijn cliënten en leeft zich in in hun belangen. Hij kan zijn arbeid niet uitvoeren in de bedrijven van zijn cliënten zonder de belangen van hemzelf en van zijn cliënten tot op zekere hoogte te vereenzelvigen. Pas dan wordt hij efficiënt voor het bedrijf. Het is niet mogelijk voor zo'n man, als hij overgaat tot belastingarbeid, plotseling de objectiviteit van een rechter aan te nemen. Men kan dat niet van hem verlangen, dat is moreel niet juist. Hij moet steeds subjectief kunnen blijven, maar hij heeft ook in de hoogste mate de plicht om de waarheid te bevorderen De feitelijke inlichtingen, die hij geeft, moeten gegarandeerd juist zijn en in overeenstemming met de boekhoudwetten. Op die kant van de zaak wil ik niet verder ingaan, ik wil slechts wijzen op dit recht op subjectiviteit dat wij niet over het hoofd moeten zien bij de beoordeling van de accountantsverantwoordelijkheid in verband met de nieuwe controlebepalingen en de verplichting om de boekhoudingen te ondertekenen."

NSRF heeft over de draagwijdte van de ondertekening geconfereerd met de belastingautoriteiten en zijn verantwoordelijkheid aldus begrensd:

1. De accountant moet ervoor instaan, dat de bijlagen stemmen met de boekhouding .
2. De accountant mag niet tekenen als hij weet, dat er belasting is ontdoken.
3. De accountant hoeft (en mag) zijn schattingen niet in de plaats te stellen van die van zijn cliënt.
4. De accountant hoeft (en mag) zijn persoonlijke opvattingen inzake wetsinterpretaties niet in de plaats te stellen van die van zijn cliënt.

(Ontleend aan brief van NSRF van 2 Jan. 1953 aan het Rijksbelastingbestuur, Tidsskr.f.Rev. 1953, blz. 31 e.v. De samenvatting van die brief in genoemde 4 punten is van mij).

M.i. maken deze normen het de Noorse accountant gemakkelijker dan zijn Nederlandse collega om belastingaangiften te verzorgen voor zijn cliënten. Hij hoeft immers niet in te staan voor de objectiviteit van waardeschattingen, noch voor de juiste toepassing of interpretatie van belastingwetten, mits hij maar niets ontdekt, dat op fraude wijst.

De accountant kan ook de bijlagen bij de aangifte niet ondertekenen. Dan houdt hij zich op de achtergrond en treedt hij alleen op als belastingconsulent. In het Tidsskr.f.Rev. vond ik, dat hij dan ongeveer dezelfde verantwoordelijkheid heeft als een advocaat.

Samenvatting.

De voornaamste verschilpunten, welke ik vond tussen het accountantsberoep in Noorwegen en in Nederland, zijn:

1. De Noorse accountant heeft bij de uitoefening van zijn taak veel meer rekening te houden met wetten en besluiten dan zijn collega in Nederland. Daardoor is zowel de praktijk als de theorie van het beroep in juridische richting omgebogen en ontstond het probleem accountant versus overheid.
2. Praktijk en minimumleeftijd zijn naast examen toelatingsvereisten voor de georganiseerde accountantsstand.
3. De vertrouwenstheorie is onbekend in Noorwegen.
4. Men heeft Amerikaanse contrôleopvattingen.

BOEKBESPREKING

Dr F. de Roos en Dr W. J. Wieringa, EEN HALVE EEUW RENTE IN NEDERLAND. Jubileumuitgave van de N.V. Levensverzekering-Maatschappij HAV-Bank, Schiedam, 1953

door Dr F. W. C. Blom

Een terugblik op een halve eeuw kapitaalmarkt in Nederland toont ons in de voornaamste plaats welk een geweldige evolutie zich heeft voltrokken. Het is niet nodig alle welbekende veranderingen in herinnering te roepen, zij zijn te veel om op te noemen. Hier herinneren wij er slechts aan dat in 1900 de institutionele beleggers nog vrijwel niet bestonden, dat het moderne bankwezen en het girale geld nog ontwikkeld moesten worden. De particuliere beleggers, met een hoog inkomen na belastingen, vooral ook uit overzeese beleggingen, gaven de toon aan op de kapitaalmarkt. Hun voorkeur was verdeeld over binnenlandse hypotheken en obligaties en buitenlandse speculatieve fondsen, waaronder het „Groeifonds” van die tijd, de Amerikaanse Spoorwegen, een voorname plaats innam. Onze industrie was nog niet zeer groot en werd voornamelijk met familiegeld gefinancierd. De internationale handel met haar uitgesproken behoefte aan bankcrediet was financieel veel belangrijker dan de industrie met haar instinctieve afkeer van bankcrediet en sterke voorkeur voor het aanhouden van reserves aan liquide middelen.

In bijna elk opzicht is de structuur van de geld- en kapitaalmarkt sinds 1900 totaal veranderd. De zeer uitvoerige beschrijving van de geschiedenis der kapitaalmarkt in dit boek doet verscheidene van deze structuurveranderingen naar voren komen, hoewel de schrijvers meer de nadruk leggen op wat onveranderd bleef dan op de fundamentele evolutie.

De schrijvers hebben namelijk gestreefd de in de loop van deze halve eeuw opgetreden koersfluctuaties in de Staatsobligaties te verklaren in de samenhang tot de bewegingen op de geldmarkt. „De rente” is in deze studie in wezen beperkt tot de rente op Staatsobligaties (waarvoor ten onrechte het rendement op beurskoers van $2\frac{1}{2}\%$ N.W.S. als maatstaf is genomen, hoewel juist dat fonds het onzuiverste beeld van de actuele rentevoet geeft) en tot het wisseldisconto. Dit is een begrijpelijke beperking van het onderwerp, maar men dient zich wel te realiseren, dat het begrip „de rente” niet bestaat. Er is een heel rentegamma, dat op het ogenblik loopt van zeg $\frac{1}{4}\%$ voor creditsaldi bij banken tot zeg 8% rendementseis voor incurante aandelen en firma kapitaal. Dit rentegamma is een levende werkelijkheid, de rente op Staatsobligaties is slechts één onderdeel daarvan dat slechts begrepen kan worden als onderdeel van het zich telkens in alle opzichten wijzigende rentegamma. Waar het hele stelsel van determinanten van het rentegamma geëvolueerd is, is het een uiterst hachelijke onderneming der schrijvers geweest te trachten voor deze gehele halve eeuw de rente op Staatsobligaties te bepalen uit eenzelfde, noodzakelijkerwijs beperkte, theoretische formule.

Prof. De Roos heeft van het renteverschijsel een zeer monetaire opvatting, waarbij de rente hoofdzakelijk bepaald wordt door de geldhoeveelheid en de liquiditeitsvoorkeur

van beleggers. Deze opvatting werpt vele vragen op: de rente, zijnde een prijs voor kapitaal, wordt bepaald door beide marktpartijen samen; de kapitaalvragers hebben precies evenveel invloed op de totstandkoming der marktrente als de kapitaal aanbieders. Een niet minder ernstige vraag is of de gedachte van een liquiditeitsvoorkeur van beleggers geen contradictio in terminis is. Een belegger heeft uitgesproken voorkeur voor beleggen. Dat geldt zeker voor de beroepsmatige beleggers, de institutionele. Wanneer men op het ogenblik aan een levensverzekeringmaatschappij de keus zou bieden tussen en $3\frac{1}{2}\%$ 5-jaars belegging of een $3\frac{1}{2}\%$ 30-jaars belegging zou die belegger ongetwijfeld de langste der twee beleggingen kiezen, hetgeen op een duidelijke illiquiditeitsvoorkeur wijst.

Deze critiek wil geenszins zeggen dat het door de schrijvers aangehouden theoretische schema tot onbevredigende resultaten heeft geleid bij hun verklaring van de kortetermijn samenhang tussen geld- en kapitaalmarkt. De fluctuaties van jaar tot jaar worden in het boek op indringende wijze belicht; de fundamentele verschuivingen komen o.i. ondanks de nagestreefde volledigheid niet voldoende aan het licht.

De conclusie van de schrijvers is dat voor de toekomst bij geleidelijke liberalisatie van het handels- en financiële verkeer de rentevoeten in ons land evenals een halve eeuw geleden weer hoofdzakelijk gekoppeld zullen zijn aan de buitenlandse geld- en kapitaalmarkten. Op de zeer lange duur is deze fundamentele opvatting ongetwijfeld juist; geen land kan immers ongestraft blijvend uit de pas lopen. De directe samenhang met de buitenlandse geld- en kapitaalmarkten zal echter in de naaste toekomst zelfs bij volledige vrijmaking van het internationale geld- en kapitaalverkeer veel geringer zijn dan velen met de schrijvers menen. Men mag niet uit het oog verliezen dat institutionele beleggers, in tegenstelling tot de wegwijnende particuliere beleggers, uit de aard van hun bedrijf verhinderd zijn op grote schaal in vreemde valuta's te beleggen, en dat hetzelfde geldt voor de banken. Het merkwaardige in de recente ontwikkeling is juist, dat zelfs bij volledige liberalisatie de directe samenhang tussen binnen- en buitenlandse geld- en kapitaalmarkten grotendeels blijft ontbreken, en dat daarom centrale bank en schatkist die samenhang moeten gaan stimuleren door een opzettelijk daarop te richten disconto- en rentepolitiek.

Men vindt in dit boek, dat in een leemte voorziet, vooral een goede beschrijving van het verleden; een verleden waaraan wij, door de toelichting der schrijvers, veel lessen kunnen ontleenen, doch dat ons slechts beperkt inzicht in de toekomst geeft.